

บทที่ 4

ผลการศึกษา

การศึกษาวิจัยการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตชุมชนและสิ่งแวดล้อม จากการดำเนินงานตามโครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: กรณีบ้านแปกแซม ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ข้อมูลจากการศึกษาที่ได้จากการสัมภาษณ์ทำให้ทราบถึงสภาพการเปลี่ยนแปลงด้านวิถีชีวิต ด้านสภาพแวดล้อมในด้านต่าง ๆ ดังนี้

การศึกษาวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจกลุ่มเป้าหมายประกอบด้วย ประชากรเผ่าลีซอ บ้านแปกแซม จำนวน 94 ครอบครัว และเจ้าหน้าที่โครงการสถานีสาธิตฯ การรวบรวมข้อมูลได้จากการสัมภาษณ์หัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนครัวเรือนละ 1 คน และการสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำท้องถิ่น เจ้าหน้าที่ของโครงการสถานีสาธิตฯ รวมทั้งเจ้าหน้าที่สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 16 รวม 10 คน การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติเชิงพรรณนา

4.1 ข้อมูลทั่วไปของประชากรและวิถีสภาพความเป็นอยู่

4.1.1 ข้อมูลพื้นฐานของประชากร

การศึกษาวิจัยวิถีชีวิตการดำรงชีพและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซม หมู่ที่ 6 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่

ข้อมูลประชากรที่ได้จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้จากการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรตัวอย่างจำนวน 94 คน ซึ่งข้อมูลเบื้องต้นดังกล่าวประกอบด้วย

เพศ เป็นชาย ร้อยละ 57 และเป็นหญิง ร้อยละ 43 โดยที่กลุ่มประชากรดังกล่าวแต่งงาน ร้อยละ 73 มีสถานภาพ หม้ายและหย่าร้าง ร้อยละ 17 ที่น่าสนใจคือ มีบางส่วนเป็นโสดร้อยละ 8 ซึ่งเป็นตัวแทนของครัวเรือน มิใช่หัวหน้าครัวเรือน

อายุ มีลักษณะกระจายของกลุ่มอายุ กลุ่มใหญ่มีอายุระหว่าง 30-50 ปี ร้อยละ 44 กลุ่มที่มีอายุเกิน 50 ปี ร้อยละ 35 ส่วนที่เหลือ ร้อยละ 21 ต่ำกว่า 30 ปี

การศึกษา เป็นที่น่าสังเกตว่าประชากรชาวลิซอบ้านแปกแซม ตั้งถิ่นฐานอยู่ห่างไกลค่อนข้างทุรกันดาร ไม่มีโรงเรียนระดับประถมศึกษาตั้งอยู่ ประกอบกับประชากรชาวเขาในอดีตก็ไม่ได้รับการศึกษา จะเห็นได้ว่าจำนวนผู้ไม่ได้รับการศึกษาค่อนข้างสูง ร้อยละ 96 ส่วนที่เหลือร้อยละ 4 มีการศึกษาระดับภาคบังคับ เป็นคนรุ่นใหม่ที่ย้ายต่ำกว่า 30 ปี

ปัญหาขาดการศึกษาข้างต้นส่งผลต่อการสื่อสาร โดยเฉพาะการพูด อ่าน เขียนภาษาไทย (ตาราง 4 ภาคผนวก) พบว่า ชาวลิซอบ้านแปกแซมสามารถสื่อสารโดยการพูดภาษาไทยรู้เรื่องเข้าใจ ร้อยละ 52 อีกร้อยละ 48 ไม่เข้าใจ ในส่วนของการอ่าน การเขียนภาษาไทยไม่สามารถสื่อสารได้มากถึง ร้อยละ 89 อย่างไรก็ตามการสื่อสารภายในชุมชนใช้ภาษาลิซอในกลุ่มเดียวกัน หากสื่อสารกับบุคคลภายนอกใช้ภาษาไทยพื้นเมืองทางภาคเหนือได้บ้าง ร้อยละ 10 เท่านั้น ซึ่งปัญหาการสื่อสารดังกล่าวเป็นความยากลำบากในการทำงานของโครงการสถานีสาธิตฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเป็นอย่างมาก

ลักษณะของครอบครัว โดยทั่วไปชาวลิซอมีครอบครัวเดี่ยวคือ สมาชิกในครอบครัวประกอบด้วย พ่อ แม่ ลูก หรืออามีพ่อแม่ของฝ่ายสามีหรือภรรยาอาศัยอยู่ด้วย เมื่อลูกแต่งงานจะแยกไปสร้างครอบครัวใหม่ในชุมชนเดียวกัน (ตาราง 7 ภาคผนวก) เห็นได้ว่า จำนวนสมาชิกในครอบครัวมากที่สุด 5-6 คน ร้อยละ 39 รองลงมาจำนวนสมาชิก 3-4 คน ร้อยละ 34 ที่เหลือมีสมาชิกมากน้อยลดหลั่นลงไป

รายได้ของครัวเรือน มีแรงงานที่ทำงานหารายได้ให้แก่ครอบครัว จำนวน 2 คน มีมากถึง ร้อยละ 44 รองลงมาสมาชิกที่มีรายได้เพียง 1 คน ร้อยละ 38 การมีรายได้ส่วนใหญ่จะเป็นการรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 83 ของประชากรตัวอย่าง ส่วนที่เหลือมีรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ จากอาชีพเสริมอื่น ๆ เช่น การหาของป่าขาย หัตถกรรมครัวเรือนหรือค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ

ในส่วนของอาชีพหลักของชาวลิซอบ้านแปกแซม ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร เพาะปลูกข้าวเพื่อยังชีพ ปลูกพืชไร่ พืชผักต่าง ๆ เพื่อการบริโภคในครัวเรือน ในบางครัวเรือนมีการเลี้ยงสัตว์ ได้แก่ หมู เป็ด ไก่พื้นเมือง เพื่อไว้บริโภคในครัวเรือนและใช้เช่นไหว้พิธีกรรมต่างๆ เป็นต้น

4.1.2 วิธีชีวิตสภาพความเป็นอยู่

การเข้ามาอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านนี้ของประชาชนมีมานานมากกว่า 30 ปีขึ้นไป สาเหตุที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ต้องการที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ครั้งแรกสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านพื้นที่ทำกินมีสภาพดีปานกลางค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ส่วนแหล่งน้ำมีน้ำปานกลางค่อนข้างมากและการเข้ามาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านนี้ก่อนกลุ่มจีนฮ่อสภาพพื้นที่ทั่วไป สภาพพื้นที่ป่าไม้ สัตว์ป่า แหล่งน้ำ ในรอบ ๆ พื้นที่อาศัยอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างสมบูรณ์ มีลำห้วยที่หมู่บ้านใช้ประโยชน์มี ลำห้วยหกหลวง ห้วยนายาว ห้วยนา

อ่อน ห้วยสามหมื่น การใช้ประโยชน์จากที่ดิน ครอบครัวยุคของประชากรบ้านแปงแซมส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม (ทำไร่ ปลูกข้าว ข้าวโพด พืชผักต่าง ๆ) รองลงมาคือรับจ้าง ส่วนการใช้ที่ดินในการเกษตร เช่นปลูกข้าว พืชไร่ ผลผลิตที่ได้นำไปเลี้ยงครอบครัว ส่วนที่เหลือนำไปจำหน่ายภายในหมู่บ้าน มีการจำหน่ายไม่มากนัก จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรครอบครัวละ 4 ไร่ (จากการวัดสรรที่ดินทำกิน) จะอยู่ห่างจากที่พักอาศัยประมาณ 2-4 กิโลเมตร และเป็นพื้นที่เก่าที่เคยทำการเกษตรมาก่อน ส่วนพื้นที่ทำการถางใหม่มีอยู่บ้างไม่มากนัก การถางป่าใหม่ของชาวบ้านจะเริ่มในเดือนมกราคม - มีนาคม การเผาป่า/หญ้าในพื้นที่ทำการถางไว้ในเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน และเริ่มเพาะปลูกพืชเกษตรกรรมในเดือนพฤษภาคม-มิถุนายน และทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตในเดือนสิงหาคม - ตุลาคม

นอกจากการปลูกข้าวแล้วจะมีการปลูกพืชผักอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด พืชผักต่าง ๆ กันขง ถั่วแดง ผักกาด ท้อ โสม โดยพืชผักที่ได้จากการปลูกใช้เป็นอาหารสำหรับครอบครัว การปลูกข้าวแต่ละครั้งสามารถเลี้ยงคนในครอบครัวส่วนมากได้ประมาณ 5 เดือนขึ้นไป เมื่อข้าวที่ใช้เลี้ยงครอบครัวหมดจะหาซื้อจากตลาดในหมู่บ้านหรือร้านค้าภายในหมู่บ้าน ส่วนรายได้ที่นำไปใช้จ่ายนั้นส่วนมากได้มาจากการรับจ้างในโครงการสาธิตฯ โครงการป่าไม้ และการรับจ้างทั่วไป เลี้ยงสัตว์ของประชากร ที่มีการเลี้ยงกันมากคือ ไก่ และหมู โดยมากเลี้ยงไว้สำหรับบริโภค รายได้เสริมนอกจากการรับจ้างคือการขายผลผลิตทางการเกษตร ขายผลิตภัณฑ์ที่ทอผ้าหรือหาของป่ามาขาย สำหรับแหล่งรายได้ที่ชัดเจน คือจากโครงการสาธิตฯและโครงการป่าไม้ โดยมีรายได้เฉลี่ยวันละ 80-100 บาท แหล่งรายได้จากการรับจ้าง ส่วนงานที่เข้าไปรับจ้างในโครงการสาธิตฯ คือการปลูกและดูแลพืชผัก บางส่วนได้เข้าดูแลในเรื่องของปศุสัตว์

ส่วนในการเข้าไปรับจ้างในโครงการป่าไม้นั้นส่วนมากจะทำหน้าที่ปลูกป่า ทำแนวกันไฟ ทำฝายชะลอความชื้น (ฝายแม้ว) และเป็นอาสาสมัครดูแลไฟป่า รายได้ส่วนมากจะมีรายได้ที่ได้จากการรับจ้างซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัว ต้องการรายได้เสริมจากทางอื่น สิ่งจำเป็นคือการบริโภคและอุปโภค การจ้างของโครงการสาธิตฯ ได้ว่าจ้างต่อเนื่องมากกว่า 4 เดือนโดยจ้างเป็นรายวัน เช่นเดียวกันกับทางโครงการป่าไม้ก็มีการจ้างอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน การทำการเกษตรส่วนได้นำความรู้และประสบการณ์จากการเข้าไปรับจ้างในโครงการสาธิตฯ นำมาประยุกต์ในการทำการเกษตรของตนเองในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรให้ทำกิน โดยมากในรอบ 1 ปี จะมีการทำการเกษตร 1-2 ครั้ง อีกส่วนหนึ่งได้มีลูกหลานเดินทางเข้าไปทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่ มีส่วนน้อยที่เดินทางเข้าไปทำงานในกรุงเทพมหานคร

4.1.3 การใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประชาชนในชุมชนบ้านแปกแซมได้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ การได้รับการจัดสรรที่ดินให้ทำกินครอบครัวละ 4 ไร่ เพื่อใช้ในการเพาะปลูกหรือทำการปศุสัตว์ โดยได้รับการส่งเสริมให้ปลูกพืชแบบวนเกษตร เช่น การปลูกกาแฟ และปลูกพืชผักอื่น ๆ ตลอดจนดอกไม้เมืองหนาว ผลผลิตที่ได้สามารถนำไปขายให้โครงการสาธิตฯ ที่รับซื้อ

นอกจากนี้แล้ว น้ำเป็นซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง ได้รับน้ำทั้งการอุปโภคบริโภคและใช้สำหรับการเพาะปลูก การเลี้ยงสัตว์ เพราะฉะนั้น จึงได้มีการให้มีการเรียนรู้สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่า ป่าต้นน้ำ ลำธาร เพื่อให้ได้มีน้ำใช้ตลอดปี ส่วนไม้บางส่วนก็สามารถนำไปเป็นฟืนหุงอาหารหรือก่อไฟผิงเพื่อลดความหนาวเย็นของอากาศในฤดูหนาว

ส่วนชาวบ้านมีการรวมกลุ่มร่วมมือดูแลจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ ปลูกป่าทดแทนรักษาป่า ลำห้วย คูแควแนวกันไฟ มียามรักษาเฝ้าระวังความปลอดภัย หากการปลูกข้าวไม่พอกินก็จะออกไปรับจ้าง อยู่อย่างพอเพียง เลี้ยงสัตว์ ซื่อซื่อที่ตลาดปียงหลวง หรือซื้อที่ร้านค้าในหมู่บ้าน

4.1.4 แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำลำธารตามโครงการสาธิตฯ ของชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอ

โครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้ สิ่งแวดล้อม อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีรูปแบบแนวทางในการจัดการอนุรักษ์ป่า ฟื้นฟูป่าต้นน้ำลำธารให้หับชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอ คือ

ด้านการเกษตร ส่วนใหญ่ได้นำเอาความรู้ด้านการเกษตรลงสู่ประชาชนในหมู่บ้านได้โดยง่าย เพราะพื้นฐานของคนในหมู่บ้านอาชีพหลักและดั้งเดิมคือการทำเกษตรบนพื้นที่สูงมาก่อน เมื่อได้มีการจ้างงานทำให้ครอบครัวของชุมชนมีรายได้เพิ่มขึ้นและได้นำความรู้ที่ได้รับการทำงานไปใช้ในการประกอบอาชีพด้านการเกษตรในพื้นที่ที่ได้มีการจัดสรรให้หรือพื้นที่ของตนเองในหมู่บ้านทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นอีกทางหนึ่ง

ด้านป่าไม้ ในพื้นที่มีสภาพป่าค่อนข้างสมบูรณ์ ได้มีการฝึกอบรมให้ความรู้ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้แก่ประชาชนในพื้นที่รอบ ๆ โครงการสาธิตฯ สร้างความรู้ความเข้าใจและให้เกิดความตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรป่าไม้ต้นน้ำ ลำธารและสิ่งแวดล้อม

ด้านระบบนิเวศ ได้มีการปลูกฟื้นฟูสภาพป่า ต้นน้ำ ลำธาร ตลอดจนทำฝายต้นน้ำและฝายชะลอความชื้น (ฝายแมว) จำนวน ในลำห้วยหกหลวง ห้วยหกน้อย ห้วยนายาว ห้วยสามหมื่น

ห้วยน้ำอ่อน รวม 173 แห่ง ทำแนวกันไฟ ด้านวัฒนธรรมชุมชน ทางโครงการสาธิตฯ ได้มีการส่งเสริมและเข้าไปมีส่วนร่วมในการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี และให้มีการยอมรับในมาตรการหรือกฎหมายของไทยด้วย

ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การสร้างงานให้กับประชาชนในพื้นที่ ได้ลดการบุกรุกทำลายป่า มีการส่งเสริมให้ทำการเกษตรโดยให้ความรู้ความเข้าใจ เน้นการปลูกพืชที่ปลอดสารพิษ เมื่อผลผลิตออกมามานำมาเลี้ยงครอบครัวส่วนที่เหลือก็นำไปจำหน่ายให้กับทางโครงการสาธิตฯ ได้ ซึ่งมีการรับซื้อในราคายุติธรรมเพื่อนำออกจำหน่ายในตลาดในเมืองต่อไป

ด้านการให้การศึกษาและสร้างจิตสำนึก โครงการสถานีสานิตและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้ให้การศึกษาศึกษาและสร้างจิตสำนึกกับผู้ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ โดยได้มุ่งเน้นให้มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของระบบนิเวศ ทรัพยากรธรรมชาติ ป่าไม้ ไม้ แหล่งต้นน้ำลำธาร โดยชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของสิ่งเหล่านี้ เพื่อสร้างความเชื่อ ค่านิยม และปรับเปลี่ยนทัศนคติเดิม ๆ เช่น การบุกรุกโค่นถางป่า เผาป่า เพื่อทำไร่เลื่อนลอย การทำการเกษตรบริเวณพื้นที่ลาดชันมาก ๆ เมื่อฝนตกลงมาการพังทลายของดินมีมากทำให้ผิวดินที่อุดมสมบูรณ์เสื่อม ปลูกพืชในปีต่อมาได้ผลผลิตน้อย ไม่พอต่อการบริโภค จึงต้องอพยพโยกย้ายที่ทำกิน และการปลูกพืชเสพติด มีการจัดการฝึกอบรมให้ผู้นำหมู่บ้านเพื่อนำเอาความรู้ไปถ่ายทอดให้กับลูกบ้านได้รับทราบต่อไป

ด้านการจัดการให้มีส่วนร่วมของประชาชน โดยให้ประชาชนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการคิด การวางแผน การดำเนินการตลอดจนการประเมินติดตามผล โดยมีการประสานงานในระหว่างองค์กรของภาคีรัฐภาคเอกชน ผู้นำท้องถิ่น ผู้นำหมู่บ้าน ตัวแทนหมู่บ้าน ได้ร่วมพิจารณาปรึกษาหารือในกิจกรรมต่าง ๆ ที่นำพาชุมชนให้เกิดความเจริญ

ด้านเศรษฐกิจพอเพียง ได้มีการนำเอาแนวนโยบายของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาเป็นแนวทางในการประกอบอาชีพและสร้างความเป็นอยู่ในพื้นที่ โดยไม่ต้องรบกวนทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่มีการปลูกพืชหลายชนิดและเลี้ยงสัตว์ จากการใช้การสนับสนุนส่งเสริมจากโครงการสถานีสานิตฯ เพื่อให้เกิดความพอเพียงในการบริโภคของครอบครัวและทำงานในส่วนที่มีการจ้างของโครงการสาธิตฯ

4.2 วิถีชีวิตสภาพความเป็นอยู่ประชากร/ประวัติการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านการเข้ามาอาศัย

การเข้ามาอาศัยตั้งบ้านเรือนอยู่ในหมู่บ้านนี้ของประชาชนมีมานานมากกว่า 5 ปี ขึ้นไป ก่อนที่มาอยู่ที่หมู่บ้านนี้ส่วนมากจะย้ายมาจากหมู่บ้านอื่น อีกส่วนหนึ่งเดินทางมาจากประเทศ

เพื่อนบ้านและการเข้ามาอาศัยอยู่ที่หมู่บ้านนี้ก่อนกลุ่มจีนฮ่อ สาเหตุที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ต้องการที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านนี้ครั้งแรกสภาพพื้นที่ของหมู่บ้านพื้นที่ทำกินมีสภาพดีปานกลางค่อนข้างอุดมสมบูรณ์ ส่วนแหล่งน้ำมีน้ำปานกลางค่อนข้างมาก

4.2.1 สภาพพื้นที่ทั่วไป

สภาพพื้นที่ทั่วไป ส่วนใหญ่เป็นภูเขาสูงและป่าไม้ซึ่งเป็นต้นน้ำลำธารของน้ำแม่แดงอยู่ในระดับความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางเฉลี่ย 1,300 เมตร มีลำห้วยที่สำคัญ 3 สาย ได้แก่ ลำห้วยนายาว ลำห้วยหกหลวง และ ลำห้วยนาอ่อน สภาพภูมิอากาศมีลักษณะเย็นสบายตลอดปี ฤดูฝนมีฝนตกชุกและสม่ำเสมอยาวนาน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม – ตุลาคม ฤดูหนาว ตั้งแต่เดือนตุลาคม – กุมภาพันธ์ อุณหภูมิต่ำสุดประมาณ 1 องศาเซลเซียส ส่วนฤดูร้อนจะมีระยะสั้นประมาณ 2 เดือน ตั้งแต่เดือนมีนาคม – เมษายน สัตว์ป่าที่พบเห็นมีหลากหลายชนิดตามแนวเขตติดต่อประเทศพม่า เช่น หมูป่า กระจง เสือดำ กวาง ลิง กระต่ายป่า และนกต่าง ๆ (พิระพงษ์เรืองวัฒนา, 2550 อ้างแล้ว)

4.2.2 การใช้ประโยชน์จากที่ดิน

ครอบครัวของประชากรบ้านแปกแซมส่วนใหญ่ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม (ทำไร่ปลูกข้าว ข้าวโพด พืชผักต่าง ๆ) รองลงมาคือรับจ้าง ส่วนการใช้ที่ดินในการเกษตร เช่น ปลูกข้าว ไร่ พืชไร่ ผลผลิตที่ได้นำไปเลี้ยงครอบครัว ส่วนที่เหลือนำไปจำหน่ายภายในหมู่บ้าน มีการจำหน่ายไม่มากนัก จำนวนพื้นที่ทำการเกษตรมีประมาณ 4 ไร่ จะอยู่ห่างจากที่พักอาศัยประมาณ 2-4 กิโลเมตร และเป็นพื้นที่เก่าที่เคยทำการเกษตรมาก่อน ส่วนพื้นที่ทำการถางใหม่มีอยู่บ้างไม่มากนัก การถางป่าใหม่ของชาวบ้านจะเริ่มในเดือนมีนาคม- พฤษภาคม การเผาป่า/หญ้าในพื้นที่ทำการถางไว้ในเดือนกุมภาพันธ์-เมษายน และเริ่มเพาะปลูกพืชเกษตรกรรมในเดือนพฤษภาคม – มิถุนายน และทำการเก็บเกี่ยวผลผลิตในเดือนสิงหาคม – ตุลาคม นอกจากการปลูกข้าวแล้วจะมีการปลูกพืชผักอื่น ๆ เช่น ข้าวโพด พืชผักต่าง ๆ ถั่วฝักยาว ถั่วแดง ผักกาด ท้อ โสม โดยพืชผักที่ได้จากการปลูกใช้เป็นอาหารสำหรับครอบครัว การปลูกข้าวแต่ละครั้งสามารถเลี้ยงคนในครอบครัวส่วนมากได้ประมาณ 5 เดือนขึ้นไป เมื่อข้าวที่ใช้เลี้ยงครอบครัวหมดจะหาซื้อจากตลาดในหมู่บ้านหรือร้านค้าภายในหมู่บ้าน ส่วนรายได้ที่นำไปใช้จ่ายนั้นส่วนมากได้มาจากการรับจ้างในโครงการสาธิตฯ โครงการป่าไม้ และการรับจ้างทั่วไป

4.2.3 การประกอบอาชีพ

การเลี้ยงสัตว์ของประชากรที่มีการเลี้ยงกันมากคือ ไก่ และหมู โดยมากเลี้ยงไว้สำหรับบริโภค รายได้เสริมนอกจากการรับจ้างคือการขายผลผลิตทางการเกษตร ขายผลิตภัณฑ์ที่พ้อหาหรือหาของป่ามาขาย สำหรับแหล่งรายได้ที่ชัดเจนคือ จากโครงการสาธิตฯและโครงการป่าไม้ โดยมี

รายได้เฉลี่ยวันละ 80-100 บาท แหล่งรายได้จากการรับจ้างจากส่วนงานที่เข้าไปรับจ้างในโครงการสาธิตฯ คือการปลูกและดูแลพืชผัก บางส่วนได้เข้าดูแลในเรื่องของปศุสัตว์ ส่วนในการเข้าไปรับจ้างในโครงการป่าไม้ในส่วนมากจะทำหน้าที่ปลูกป่า ทำแนวกันไฟ ทำฝายแม้ว และเป็นอาสาสมัครดูแลไฟป่า

4.2.4 รายได้

ส่วนมากจะมีรายได้ที่ได้จากการเข้าไปรับจ้างทำงานด้านการเกษตรในโครงการสถานีสานิตฯ การปลูกป่า ทำแนวกันไฟของโครงการป่าไม้ และมีการหารายได้เสริมจากการไปรับทำงานในส่วนอื่นของผู้ว่าจ้างในหมู่บ้านตลอดจากการปลูกพืชผักในพื้นที่ในหมู่บ้านหรือในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรหากมีการปลูกมากก็สามารถนำไปขายได้อีก มีความเพียงพอต่อความต้องการของครอบครัวสามารถนำไปเลี้ยงครอบครัวได้ในระดับหนึ่ง เพราะสิ่งจำเป็นคือการบริโภค การจ้างของโครงการสาธิตฯ ได้มีการว่าจ้างต่อเนื่องตลอดปีโดยจ้างเป็นรายวัน เช่นเดียวกันกับทางโครงการป่าไม้ก็มีการจ้างงานอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน

4.2.5 การทำการเกษตร

ส่วนใหญ่ได้นำความรู้จากการเข้าไปรับจ้างในโครงการสาธิตฯ นำมาประยุกต์ในการทำการเกษตรของตนเองในพื้นที่ที่ได้รับการจัดสรรให้ทำกิน โดยมากในรอบ 1 ปี จะมีการทำการเกษตร 1-2 ครั้ง อีกส่วนหนึ่งได้มีลูกหลานเดินทางเข้าไปทำงานในตัวเมืองเชียงใหม่ มีส่วนน้อยที่เดินทางเข้าไปทำงานในกรุงเทพมหานคร

ตามที่ได้มีโครงการสาธิตฯ เกิดขึ้นในพื้นที่ใกล้หมู่บ้านเป็นการทำให้ได้รับการจ้างงาน มีรายได้ และได้รับความรู้ในด้านการเกษตร การทำปุ๋ย การรักษาสภาพแวดล้อมของป่า การรักษาต้นน้ำลำธาร การรักษาระบบนิเวศ ช่วยทำให้ครอบครัวมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น และคนเหล่านั้นยังมีความต้องการที่ดินเพิ่มขึ้นเพื่อทำการเกษตร การดิ้นรนแสวงหาของคนในหมู่บ้านมีจำนวนน้อยมาก ส่วนการย้ายถิ่นของคนนอกพื้นที่เข้ามาอาศัยอยู่ในหมู่บ้านมีพอสมควรเรียกคนเหล่านี้ว่าประชากรแฝง เนื่องจากไม่ได้รับสถานภาพทางทะเบียนราษฎร ส่วนความต้องการที่จะให้ช่วยแก้ไขปัญหาของชุมชนคือ เรื่องน้ำกินน้ำใช้โดยขอให้มีน้ำที่สะอาดบริโภค และสำหรับการเพาะปลูก ไฟฟ้ายังเข้าไม่ถึง การคมนาคมไปมาก็ไม่สะดวกโดยเฉพาะในฤดูฝน

4.3 วิถีชีวิตของชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอภายหลังการดำเนินงานตามโครงการฯ

ตามที่โครงการสถานีสาธิตฯ ได้เข้าไปดำเนินงานด้านการเกษตร ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่บ้านแปกแซมแล้วทำให้วิถีชีวิตของชาวเขาเผ่าลีซอมีการเปลี่ยนแปลง เช่น

1) การมีงานทำและมีรายได้จากการเข้าไปรับจ้างทำงานด้านการเกษตรและส่งเสริมการปลูกป่า มีการเรียนรู้งานด้านการเกษตรเพิ่มขึ้นในระหว่างการทำงาน มีจิตสำนึก มีส่วนร่วมในการรักษาป่าต้นน้ำ ป่าไม้ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) การเปลี่ยนแปลงการถือครองที่ดินและการใช้ที่ดิน การถือครองที่ดินและการใช้ที่ดินของชาวเขาเผ่าลีซอ ที่ดินที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ไม่มีเอกสารสิทธิใด ๆ ทั้งสิ้น เป็นการอยู่อาศัยแบบสืบทอดเป็นมรดกตกทอดกันมา โดยมีการยอมรับกันในหมู่เครือญาติและผู้นำชุมชน ส่วนที่ดินทำกินส่วนมากทำการเกษตรปลูกพืชไร่ ส่วนที่ได้รับการจัดสรรจากที่ได้มีการสำรวจจากประชากรที่อยู่ในพื้นที่ที่อยู่มานานได้รับการจัดสรรที่ทำกินให้ครอบครัวละ 4 ไร่

3) การรู้จักปรับปรุงบำรุงดิน ใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอก ปุ๋ยอินทรีย์ ผลิตกันเองแทนปุ๋ยเคมี โดยได้รับการเรียนรู้แนะนำจากเจ้าหน้าที่โครงการสถานีสาธิตฯ โดยนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาปรับประยุกต์ใช้ในการทำปุ๋ย เพื่อให้ดินมีคุณภาพ ปลูกพืชได้ผลผลิตมากขึ้น

4) การปลูกพืชหลากหลายชนิด พืชที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการฯ พืชผัก/ดอกไม้เมืองหนาว สามารถนำมาบริโภคได้ทั้งครอบครัวเมื่อมีการผลิตออกมากก็นำไปขายให้กับโครงการสถานีสาธิตฯ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น

5) การเลี้ยงปศุสัตว์ เป็ด ไก่ หมู แกะ พันธุ์สัตว์เหล่านี้ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมจากโครงการสถานีสาธิตฯ นำให้ชาวเขาเผ่าลีซอนำไปเลี้ยงเพื่อขยายพันธุ์ เมื่อได้มีการขยายพันธุ์แล้วสัตว์เหล่านี้ก็สามารถนำมาเป็นอาหารหรือนำไปทำพิธีกรรมเช่นไหว้ในเทศกาลต่าง ๆ

4.4 ภาวะการมีงานทำ

โครงการสถานีสาธิตฯ และโครงการป่าไม้ ได้มีการจ้างงานชาวเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซม ครอบครัวละ 1 คน เข้าทำงานในโครงการฯ โดยมีค่าจ้างซึ่งเป็นรายได้ของแต่ละคนงานที่ทำมีงานด้านการเกษตร เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกพืชไร่ การปลูกดอกไม้ การปลูกหญ้าแฝกตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ มีการปลูกป่าใหม่และมีการปลูกป่าทดแทน การสร้างฝายชะลอความชื้น (ฝายแม้ว) ปัจจุบันฝายชะลอความชื้นมีอยู่ในพื้นที่ จำนวน 170 แห่ง ทำแนวกันไฟ การ

เฟื่อระวังไฟป่า ผลจากการมิงงานทำ มีรายได้ของครอบครัว มีรายได้พอจับจ่ายซื้อสินค้าต่าง ๆ ทั้งอาหารและอื่นๆ ที่จำเป็น

จากการที่ชาวเขาเผ่าลีซอมีรายได้เพิ่มขึ้นจากการจ้างงานของโครงการสถานีสาธิตฯ และโครงการป่าไม้ เปรียบเทียบรายได้ครัวเรือน ก่อนและหลังที่มีการจ้างงานโครงการฯ จากตารางการมีรายได้จากอาชีพหลัก อาชีพจากการเกษตร มีจำนวนร้อยละ 60.64 อาชีพรับจ้างมีจำนวน 35.10 ส่วนอาชีพรองรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 82.98 (ตาราง 10 และ 11 ภาคผนวก) สรุปได้ว่า ผลจากการมีรายได้ทำให้มีความคิดที่จะขยายพื้นที่เพาะปลูกน้อยลง การแผ้วถางป่าใหม่ลดลง การมิงงานทำช่วยลดแรงกดดันเรื่องปัญหาการหาซื้ออาหารบริโภคในครัวเรือนลดลง

4.5 การฟื้นตัวของสภาพแวดล้อม

จากโครงการสถานีสาธิตฯ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้กำหนดเขตปลูกป่าชนิดต่าง ๆ และมีการจ้างงานปลูกป่ารักษาแหล่งต้นน้ำลำธาร ปลูกป่าใหม่ ปลูกป่าเสริมและทดแทนต้นที่สูญเสีย สร้างแนวกันไฟ การสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น (ฝายแม้ว) มีจำนวน 170 แห่ง เพื่อเพิ่มความชุ่มชื้นพื้นที่ ทำให้ต้นไม้และพืชสิ่งแวดล้อมให้ความชุ่มชื้นให้แก่ป่าและมิน้ำไหลในลำห้วยตลอดปี สามารถนำไปใช้ในการบริโภคและการเกษตรได้อย่างทั่วถึง

4.6 ความคิดเห็นเรื่องการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม

โครงการสถานีสาธิตฯ มีการทดลองและส่งเสริมปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ มีการฟื้นฟูป่าต้นน้ำมาโดยตลอดและมีการจ้างทำให้ประชาชนในพื้นที่มีรายได้ มีการฝึกอาชีพโดยใช้เทคโนโลยีเข้าสอนเสริม พร้อมทั้งทำให้สภาพแวดล้อมดีขึ้น เช่น ป่าฟื้นตัว น้ำในลำห้วยเพิ่ม มีน้ำไหลตลอดปี ส่วนการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าเกิดขึ้นบ้าง แต่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้เข้าไปจัดการทางกฎหมาย ส่วนการชะล้างของหน้าดินในพื้นที่มีการลดลง หลังจากที่ได้เข้ามาทำงานในโครงการสาธิตฯ แล้ว มีการลดพื้นที่ทำกินไม่มีการบุกรุกทำลายป่าเพิ่มขึ้น ป่าฟื้นตัวเพิ่มมากขึ้น ส่วนความต้องการพื้นที่ทำกินเพิ่มขึ้นยังมีความต้องการอยู่ ปัจจุบันน้ำกินน้ำใช้ยังนำน้ำมาจากลำห้วยเป็นหลัก โดยการต่อท่อพีวีซีเข้าที่พักหรือบ่อพักน้ำของหมู่บ้านแล้วต่อท่อไปยังบ้านพักอาศัย ได้มีการเปรียบเทียบปริมาณน้ำในลำห้วยแล้วมีปริมาณน้ำเพิ่มขึ้น สำหรับน้ำที่ใช้ในการเกษตรได้นำน้ำมาจากลำห้วยขึ้นมาใช้ ประกอบกับการใช้น้ำฝนเมื่อมีการเพาะปลูกในฤดูฝน ส่วนเรื่องน้ำหน่วยงานของภาครัฐที่เข้าไปช่วยเหลือคือกรมชลประทาน โครงการหลวง และสำนักงานป่าไม้

หน่วยงานโครงการสาธิตฯ ทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมในสภาพของพื้นที่ที่ดีขึ้น ในบริเวณป่ารอบหมู่บ้านไม่มีการตัดไม้ทำลายป่า ไม่มีการแผ้วถางป่าเพื่อทำกินหรือเลี้ยงสัตว์ ส่วนการเผาป่ามีอยู่แทบทุกปี แต่ก็ได้มีการป้องกันโดยทำแนวกันไฟไว้ การฟื้นตัวของป่าไม้ตามที่ได้มีการปลูกป่า ปลูกป่าทดแทน สร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น (ฝายแม้ว) สภาพแวดล้อมได้มีการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น มีน้ำไหลในลำห้วยตลอดปีมีการเพิ่มจำนวนของสัตว์ป่า พืชป่าซึ่งเป็นแหล่งอาหารธรรมชาติของคนและสัตว์ ซึ่งต้องพึ่งพิงซึ่งกันและกัน เช่น หน่อไม้ เห็ด พืชผัก ก็เพิ่มปริมาณสามารถไปเสาะแสวงหามารับประทานได้ ระบบนิเวศในพื้นที่มีความอุดมสมบูรณ์ (ตามแนวคิดคนอยู่กับป่าอย่างยั่งยืน)

ด้านการปกครองดูแลความเป็นอยู่ของหมู่บ้าน ผู้นำหมู่บ้านมีบทบาทและให้ความช่วยเหลือดูแลด้านความเป็นอยู่ของลูกบ้านเป็นอย่างดี มีการประสานงานกับหน่วยงานภาครัฐ องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น โครงการสาธิต และป่าไม้มาโดยตลอด ส่วนการมีการส่งเสริมด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลป่าต้นน้ำ ลำธาร โดยนำเอาพิธีกรรมของบรรพบุรุษมาใช้ในการรักษาดูแล ซึ่งชาวลิซอเชื่อว่า ป่าต้นน้ำ สมุนไพร น้ำในลำห้วย ของป่า เป็นทรัพยากรของผี ต้องบวงสรวงขออนุญาตจากผีก่อน โดยมีการดูแลป่าใช้ภูมิปัญญา มีการเลี้ยงผีน้ำ ผีคอย ผีป่า เลี้ยงผีเจ้าเมือง ผีบ้าน และพิธีกรรมอื่น ๆ

ส่วนชาวบ้านมีการรวมกลุ่มร่วมมือดูแลจัดการทรัพยากร ธรรมชาติ ปลูกป่าทดแทนรักษาป่า ลำห้วย คูแฉกแนวกันไฟ มียามรักษาความปลอดภัย หากการปลูกข้าวไม่พอกินก็จะออกไปรับจ้าง อยู่อย่างพอเพียง เลี้ยงสัตว์ ซื่อซื่อที่ตลาดปียงหลวง หรือในร้านค้าซื้อหมู่บ้าน

4.7 ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม

วิถีชีวิตของชุมชนของชาวไทยภูเขาเผ่าลิซอบ้านแปกแซม หลังจากที่มีการจัดตั้งโครงการสถานีสาธิตฯ ขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือและรักษาสภาพป่าต้นน้ำ ป่าไม้และสภาพแวดล้อม ได้มีการจ้างงานชาวเขาเข้าไปทำงานในโครงการฯ ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นจากเดิมที่มีความเป็นอยู่อย่างพึ่งพาตนเองและพึ่งพาอาศัยป่าเป็นแหล่งทำมาหากินในการดำรงชีพ หลังจากที่ได้เข้าไปรับจ้างทำงานในโครงการได้มีการสอนให้เกิดการเรียนรู้ด้านการเกษตร ด้านการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยชีวภาพ การปลูกพืชปลอดสารพิษ ตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ การประกอบอาชีพ ส่วนการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรได้นำความรู้ที่ได้รับจากโครงการฯ นำมาปรับปรุงโดยการนำปุ๋ยหมักปุ๋ยชีวภาพเข้ามามีส่วนช่วยทำให้ดินมีคุณภาพสามารถทำให้ผลผลิตจากการเกษตรเพิ่มมากขึ้น ทำให้เกิดมีรายได้เพิ่มขึ้นด้วย

การดำเนินงานของโครงการฯ ได้มีการจ้างงาน การพัฒนาส่งเสริมการเรียนรู้ด้านการเกษตรให้กับชาวเขาเผ่าลีซอมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น การดำเนินการของโครงการจะอย่างต่อเนื่องโดยคำนึงถึงประโยชน์ที่เกิดแก่ชาวเขาในพื้นที่ สภาพป่าต้นน้ำ ป่าไม้และมีการอนุรักษ์ระบบนิเวศและสภาพแวดล้อมอยู่ในสภาพชุ่มชื้นต่อไป ในขณะเดียวกันก็ได้มีการสร้างจริยธรรมในการรักษาป่า รักษาความสมดุลของสภาพแวดล้อมโดยการอบรมให้เล็งเห็นถึงความสำคัญของป่าต้นน้ำ และเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรในทุกระดับชั้น

จะเห็นได้ว่าปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม คือ วิธีการดำเนินงานของโครงการฯ ทำให้มีงานทำ ทำให้เกิดรายได้ การเรียนรู้เทคโนโลยีในการทำปุ๋ยและการปลูกพืชปลอดสารพิษตลอดจนการเลี้ยงสัตว์ การพัฒนาส่งเสริมทั้งทางด้านจริยธรรม การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยที่สนับสนุนในการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมในทางที่ดีขึ้น

ภาพ 4.1 ผู้วิจัยร่วมจัดเตรียมสถานที่ทำการสัมภาษณ์ประชาชนบ้านแปกแซม

4.8 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะการแก้ปัญหาการบุกรุกทำลายป่า มีข้อเสนอแนะให้มีการปลูกป่าทดแทน และให้ผู้นำเห็นความสำคัญ ช่วยกันดูแลสอดส่อง ให้ความรู้เรื่องป่าไม้โดยมาจากหน่วยของ ภาครัฐ ส่งเสริมอาชีพเกษตรกรรม และจัดการด้านตลาดสำหรับผลผลิตของชาวบ้าน ส่วน ข้อเสนอแนะในการจัดการปัญหาน้ำขอให้มีการจัดการน้ำในลำห้วย มีการสร้างฝายทดน้ำ สร้าง อ่างเก็บน้ำเพื่อกักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง ขยายลำห้วย ปลูกป่าบริเวณต้นน้ำ ให้ใช้น้ำอย่างประหยัด อย่างพอกินพอใช้ สร้างประปาหมู่บ้าน ส่วนการช่วยเหลือในด้านอื่น ต้องการให้ทางโครงการ สถานีสาคิฯ ได้เข้ามาช่วยเหลือราษฎรในหมู่บ้าน ขอให้มีการจ้างงานเพิ่ม เพิ่มค่าแรง ให้ความรู้ เรื่องการเกษตร จัดการเส้นทางคมนาคม แนะนำอาชีพ ปราบปรามยาเสพติด ชื่อผลผลิตของ หมู่บ้าน เจาะบ่อบาดาลในหมู่บ้าน หาแหล่งน้ำ และให้สถานะภาพแก่กลุ่มคนที่ยังไม่ได้ สถานภาพเป็นคนไทย เป็นต้น

ตาราง 4.1 ปฏิทินการปลูกพืชของชาวเขาเผ่าลีซอ

ระบบพืช/ช่วงเวลา	เดือน											
	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
1.เตรียมพื้นที่ ตัดโค่น ป่า ปลูกป่า	→											
2. เผาป่า จัดเตรียมพื้นที่ ให้โล่งเตียน			→									
3. ข้าวโพดและข้าวไร่					ปลูกและเก็บเกี่ยว			→				
					ปลูกและเก็บเกี่ยว			→				
4. ฝิ่น	กรีด	กรีด	→						หวาน-ดูแล			
5.พืชสวนครัวและพืช อาหารเสริม					ปลูกและเก็บเกี่ยว			→				
					ปลูกและเก็บเกี่ยว			→				
6. พืชไร่อื่น ๆ					ปลูกและเก็บเกี่ยว			→				

ที่มา: จันทบูรณ์ สุทธิ, (2525) และข้อมูลสนาม

4.9 การสัมภาษณ์ข้อมูลหลักจากผู้เกี่ยวข้อง

การสัมภาษณ์ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของโครงการสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร ป่าไม้และสิ่งแวดล้อมและผู้นำชุมชน ผู้นำท้องถิ่น บ้านแปกแซม ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ ได้รายละเอียด ดังนี้

ผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบด้วย

1. นายครรชิต เหล่าชัย เจ้าหน้าที่บริหารงานในพระองค์ ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริม กองบำรุงรักษาอุทยาน สำนักพระราชวัง ปฏิบัติงานหัวหน้าสถานีสาธิตและถ่ายทอดการเกษตร บ้านแปกแซม

2. นายประพันธ์ แสนศิษย์ เจ้าหน้าที่เกษตร

3. นายสมชาย ยาคู เจ้าหน้าที่เกษตร โครงการสถานีสาธิตฯ

4. นายโยธิน จันทวี หัวหน้าป่าไม้แปกแซม สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 16

5. นายอภิวัฒน์ มานะโส เจ้าหน้าที่ป่าไม้ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 16

6. นายต่อศักดิ์ ปัญญา เจ้าหน้าที่ป่าไม้ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 16

7. นายศราวุธ เงินท้อก เจ้าหน้าที่ป่าไม้ สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ 16

8. ร้อยโท ทวีรุช ภาณุศร หัวหน้าชุดปฏิบัติการ กองพันพัฒนาที่ 3

9. จำสิบเอก ยุทธนา สิงห์กัณฑ์ นายสิบปฏิบัติการ กองพันพัฒนาที่ 3

10. จำสิบเอก เมษา ปัญญาดี นายสิบปฏิบัติการ กองพันพัฒนาที่ 3

11. นายรัตน์ มูหสิง นายกองกำกับการบริหารส่วนตำบลเปียงหลวง อ.เวียงแหง

12. นายวิษณุกร ธรรมลังกา สมาชิกสภาจังหวัดเชียงใหม่ เขต อ.เวียงแหง

13. นายมนัส เล่ายีป่า ผู้ใหญ่บ้านหมู่ที่ 6 บ้านแปกแซม ตำบลเปียงหลวง

รายละเอียดที่ได้จากการสัมภาษณ์ โครงการสาธิตเริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. 2543 โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อส่งเสริมอาชีพและเพิ่มศักยภาพด้านการเกษตรให้เพียงพอต่อการดำรงชีพของราษฎร จัดหาและปรับปรุงแหล่งน้ำสำหรับอุปโภคบริโภคและการเกษตรอย่างพอเพียง อนุรักษ์และฟื้นฟูสภาพป่าต้นน้ำ สร้างความชุ่มชื้นให้ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมาย และจัดระเบียบชุมชนและพัฒนาคุณภาพชีวิต เพิ่มศักยภาพเรื่องความพอเพียงของราษฎรให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน อีกทั้งปลูกจิตสำนึกให้รักความเป็นไทย ที่ตั้งโครงการ หมู่ที่ 6 ตำบลเปียงหลวง อำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่ พื้นที่โครงการ จำนวน 19,415 ไร่ หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ ฝ่ายพัฒนาและส่งเสริม กองบำรุงรักษาอุทยาน สำนักพระราชวัง สำนักบริหารพื้นที่อนุรักษ์ที่ 16 กองพันทหารพัฒนาที่ 3 ในการดำเนินงานกับชาวบ้านโครงการเข้ามาทำงานใน

โครงการสาธิตฯ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อนเบื้องต้น และสาธิตการปลูกผักและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ มีการอบรมทุกเช้าก่อนเข้าทำงาน เพื่อย้ำถึงภาระหน้าที่และการป้องกันรักษาป่าตามพระราชเสาวนีย์ของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ

4.9.1 การเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต

โครงการสถานีสาธิตฯ ได้ดำเนินการสร้างความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมแก่ชาวบ้าน และการให้ชาวบ้านช่วยอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ แหล่งน้ำโดยมีการอบรมชี้แจงให้ความรู้ทุกวันก่อนเข้าทำงาน ชี้แจงวัตถุประสงค์ของโครงการสาธิตฯ มีการอบรมการป้องกันไฟป่า ร่วมเครือข่ายอนุรักษ์มหาวิทยาลัยแม่โจ้และชาวบ้านสร้างฝายชะลอความชื้น(ฝายแม้ว) ได้มีการถ่ายทอดความรู้การเกษตรเน้นเรื่องใดเป็นสำคัญได้มีการดำเนินการเน้นการปลูกพืชผักปลอดสารพิษ และการเกษตรแบบวนเกษตร โดยส่งเสริมการปลูกกาแฟ พร้อมกับการปลูกสร้างสวนป่า การจ้างชาวบ้านให้มีงานทำ มีการจ้างงานด้านปลูกกะหล่ำปลี บล๊อคโกโก้ โสมดังกฤษ และพืชตามฤดูกาล การปลูกไม้ดอก เช่น กกล้วยไม้สกุล Cynabidium ดอก Blue Ginger การเลี้ยงสัตว์มี แกะ ขน แพะนม หมูเหมยซาน ลักษณะของการจ้างงานเป็ยรายวันวันละ 90 บาท ทั้งผู้ชายและผู้หญิง การคัดเลือกชาวบ้านเข้ามาทำงานเลือกจากครอบครัวละ 1 คน มีการจ้างงานตลอดทั้งปี คนงานจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับช่วงฤดูปลูกและเก็บเกี่ยวพืชไร่ของตนเอง สิ่งที่สอดคล้องให้ความรู้ด้านการเกษตร เช่น การปลูกพืช การดูแลกล้วยไม้ การเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านบางรายได้นำความรู้ไปประยุกต์ปรับในความเป็นอยู่และประกอบอาชีพโดยไม่ต้องมาทำงานที่โครงการสาธิตฯ ราษฎรที่ได้รับการส่งเสริมการปลูกพืช จะนำมาจำหน่ายให้แก่โครงการสาธิตฯ เช่น โสมดังกฤษ ถั่วแดงหลวง มะนาว และส่วนมากมีความพึงพอใจในการที่ได้มาทำงานในโครงการสาธิตฯ และสามารถดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตอย่างพอเพียง และมีการประเมินผลเป็นรายปี

ภาพ 4.2 ฝายชะลอความชื้น (ฝายแม้ว)

การปลูกป่า การทำแนวกันไฟ การป้องกันไฟป่า มีการจ้างแรงงานชาวบ้านตลอดช่วง การดำเนินการ ฤดูฝนมีการปลูก ฤดูแล้งทำแนวกันไฟ สามารถป้องกันไฟป่าได้ เฉพาะแปลงปลูก พื้นที่โดยรอบไม่สามารถป้องกันไฟป่าได้ เนื่องจากมีการเผาป่ามาจากเขตประเทศเพื่อนบ้าน

ภายหลังการดำเนินงานของโครงการสาธิตฯ ในด้านป่าไม้ แหล่งน้ำ ฯลฯ มีผลทำให้ ป่าต้นน้ำฟื้นตัว มีป่ามากขึ้น น้ำในลำห้วยไหลตลอดปี บางช่วงในฤดูแล้งก็มีน้ำขาดบ้างแต่ ปัจจุบันภาวะของโลกได้มีการเปลี่ยนแปลง โลกร้อนขึ้น อากาศเปลี่ยนแปลงทำให้เกิดมีพายุฝน นอกฤดูกาลหรือมีฝนเทียม ได้ช่วยบรรเทาความเดือดร้อนในด้านการใช้น้ำได้ โครงการสาธิตฯ ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านมาก เช่น การเปิดโอกาสให้เข้ามามีส่วนร่วม เช่น เป็นอาสาสมัคร ป้องกันไฟป่า หรือระดมแรงงานช่วยกันสร้างฝายชะลอความชุ่มชื้น (ฝายแม้ว) การดำเนินงาน ร่วมกับชาวบ้านในเรื่องการสื่อสาร ความเข้าใจซึ่งกันและกันดีมาก ความยากจน ขาดแคลนที่ดิน ทำกินของชาวบ้านก็ปรากฏให้เห็นอยู่ เพราะบริบทของพื้นที่และขนบธรรมเนียมประเพณี การศึกษา แต่ก็ไม่ได้เป็นปัญหา เพราะได้มีการส่งเสริม จ้างงาน พัฒนาคุณภาพชีวิตพวกเขา เหล่านั้นให้ได้รับกันอย่างทั่วถึง ด้านสุขภาพอนามัยก็เป็นปกติ เพราะแหล่งอาหารและน้ำกินน้ำ ใช้อีกยังไม่สะอาดพอ โรคภัยไข้เจ็บก็เกิดขึ้น แต่ก็ได้รับการดูแลจากนายทหารที่เข้าร่วมปฏิบัติงาน ในพื้นที่ที่มีความรู้ด้านการรักษาพยาบาลสนามช่วยดูแล ถ้ามีอาการหนักก็นำส่งโรงพยาบาล เวียงแหงรักษา ส่วนด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ผู้นำและกรรมการหมู่บ้านได้มีการ จัดเวรยามคอยสอดส่องดูแลและการป้องกันการเกิดเหตุร้ายที่จะกระทบกระเทือนต่อความ ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของชาวบ้าน ด้านยาเสพติดในหมู่บ้านมีการติดตามเสาะติดตาม บ้าง เล็กน้อยไม่ก่อปัญหาให้กับชุมชน แต่ก็ได้มีการพยายามณรงค์เพื่อแก้ไขปัญหายาเสพติดตาม นโยบายของรัฐบาล การโยกย้ายถิ่นข้ามเขตแดนเข้ามาอาศัยในหมู่บ้านก็มีบ้างซึ่งเป็นกรณีญาติ ของคนในหมู่บ้านเดิมซึ่งเข้ามาอาศัยอยู่เป็นประชากรแฝง แต่ก็ได้รับการยินยอมจากผู้นำและ กรรมการหมู่บ้าน ปัญหาด้านสัญชาติประชาชนในหมู่บ้านบางส่วนที่ยังไม่ได้รับสัญชาติมีความ ต้องการเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ต้องมีการพิสูจน์ที่มาของการเข้ามาอยู่อาศัยก่อนและมีขั้นตอนที่ ค่อนข้างละเอียดอ่อนมาก ความมั่นคงของประเทศได้มีหน่วยทหาร กองพันทหารราบหลาย หมวด เข้าไปตั้งฐานปฏิบัติการตามแนวชายแดน มีการสับเปลี่ยนกำลังกันมาโดยตลอด หลังจาก ปี พ.ศ. 2545 ไม่ปรากฏว่ามีการกระทบกระทั่งกับประเทศเพื่อนบ้าน มีแต่การปราบปรามกลุ่มผู้ ลักลอบค้ายาเสพติดเท่านั้น

ผลงานของโครงการสาธิตฯ ที่ดำเนินการมาแล้ว ทำให้สภาพความเป็นอยู่ของชาวบ้าน อยู่ในสภาพที่ดีขึ้น มีการจ้างงาน มีรายได้ และได้รับความรู้ด้านการเกษตรแผนใหม่สามารถ นำเอาไปประกอบอาชีพได้ การบุกเบิกโคลนถางป่าลดลงเนื่องจากชาวบ้านได้มุ่งหน้าเข้าไปทำงาน

ที่มีรายได้จากโครงการสาธิต ไม่มีโอกาสที่จะไปบุกกรุกทำลายป่า และสามารถปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมของ ชาวบ้านในระดับหนึ่ง

สภาพของดินในพื้นที่หลังจากที่ได้มีการพัฒนาส่งเสริมให้ความรู้แก่ชาวบ้าน การเพาะปลูกพืชทำให้ การพังทลายของดินลดลง ในเมื่อสภาพแวดล้อม ระบบนิเวศดีขึ้นสัตว์ป่าในพื้นที่ย่อมมีความปลอดภัยมีการเพิ่มขึ้นของจำนวนสัตว์ป่า หน่วยงานภาครัฐและองค์กรส่วนท้องถิ่นให้ความร่วมมือเข้ามาประสานงานในการดำเนินการด้านสาธารณสุข โภค ส่วนกรมชลประทานได้เข้าไปช่วยเหลือในการจัดการน้ำด้านการเกษตร การดำเนินของโครงการสาธิตฯ จะดำเนินการต่อเนื่องไปตลอดเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์

แต่เดิมประชาชนหมู่บ้านแปกแซมเมื่อมีการอพยพเข้ามาอยู่ในพื้นที่ได้มีการยังชีพด้วยการทำไร่แบบเลื่อนลอย มีการปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวไร่ ข้าวโพด ถั่วแดง มันฝรั่ง ต่อมาทางโครงการได้ส่งเสริมการสร้างรายได้ของชุมชน โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อให้เกิดการกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น โดยให้เกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์เพียงพอที่จะสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงที่หมู่บ้านของตน ได้แก่วิธีการปลูกผักสวนครัว โดยได้รับการจัดสรรที่ดินให้ครอบครัวละ 4 ไร่ และยังได้รับการสนับสนุนพันธุ์สัตว์เลี้ยง ได้แก่ หมู เป็ด ไก่ เป็นต้น เพื่อนำไปเลี้ยงในครัวเรือนเพื่อขยายพันธุ์ และทางโครงการ ได้มีการถ่ายทอดความรู้ด้านการอนุรักษ์ป่าไม้ให้แก่ประชาชนให้มีความรู้ความเข้าใจด้านป่าไม้

4.9.2 การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน

การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดินของชาวไทยภูเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซม จากเดิมการใช้ที่ดินโดยเริ่มจากการบุกกรุกป่า ถางป่า เผาป่า ในระยะแรกดินอยู่ในภาวะที่สมบูรณ์ด้วยอินทรีย์วัตถุมีสารอาหารมาก เมื่อมีการเพาะปลูกพืชไร่หลายปีต่อมาก็มีการเสื่อมของหน้าดินและการปลูกพืชแต่ละครั้งมีการขุดหน้าดินเพียงดิน ๆ เท่านั้น แล้วนำพืชไร่เข้ามาปลูก เมื่อมีฝนตกลงมามาก ๆ น้ำฝนได้ชะล้างหน้าดินไหลลง ไปพื้นล่างทำให้ดินขาดความอุดมสมบูรณ์ ถึงแม้ได้มีการนำปุ๋ยเคมีเข้ามาช่วยบำรุงดินเพื่อให้พืชไร่ได้รับสารอาหารเพิ่มขึ้น แต่ตรงกันข้ามทำให้ดินเสื่อมมากขึ้น ส่วนผลผลิตที่ได้ทำการเพาะปลูกจะมีผลผลิตลดน้อยลงไม่เพียงพอต่อการบริโภค ระบบของการใช้ที่ดินที่ผ่านมา เกษตรกรชาวลีซอจะโยกย้ายที่ดินทำกินไปบุกกรุกป่าเป็นประจำ แต่หลังจากโครงการฯ ได้ดำเนินการ แล้วมีการจัดรูปแบบการใช้ที่ดินใหม่ โดยจัดสรรที่ดินทำกินให้ครัวเรือนละ 4 ไร่ เพื่อปลูกข้าว พืชผักต่างๆ รวมทั้งการปรับปรุงวิธีการผลิต การปลูกพืชหลายๆ ชนิด การใช้ปุ๋ยหมัก ปุ๋ยคอกแทนปุ๋ยเคมี ช่วยให้เกษตรกรผลิตอาหารได้มากขึ้น และยังหยุดยั้งการบุกกรุกพื้นที่ป่าได้

ภาพ 4.3 ฝ่ายชะลอความชื้น (ฝ่ายแม่่ว)

4.9.3 การมีงานทำ มีรายได้จากงานของโครงการฯ งานรับจ้างต่าง ๆ

ด้านเศรษฐกิจในปัจจุบันประชาชนในหมู่บ้านแปกแซม ตามนโยบายของโครงการสาธิตฯ ได้จัดสรรให้คนในครอบครัวแต่ละครอบครัวได้เข้าไปเป็นแรงงานรับจ้างทำงานในโครงการสาธิตฯ ได้ 1 คน โดยให้ทำงานมีรายได้ วันละ 80 – 150 บาท/คน ทำให้แต่ละครอบครัวมีรายได้เฉลี่ยเดือนละ 3,500 – 4,000 บาท นอกจากนี้ยังมีรายได้เสริมจากงานฝีมือ เช่น การทอผ้า การตีหมัด การทำเครื่องเงิน การจักสานไม้ไผ่ ส่วนมากจะมีรายได้ที่ได้จากการรับจ้าง ซึ่งไม่เพียงพอต่อความต้องการของครอบครัว ต้องหารายได้เสริมจากทางอื่น สิ่งจำเป็นคือการบริโภคและอุปโภค การจ้างของโครงการสาธิตฯ ได้ว่าจ้างต่อเนื่อง เช่นเดียวกันกับทางโครงการป่าไม้ก็มีการจ้างอย่างต่อเนื่องเช่นเดียวกัน

4.9.4 การศึกษาและการสร้างจิตสำนึกของชุมชนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ

การให้ความรู้ในการสร้างจิตสำนึกของชุมชน จากการศึกษาที่หน่วยงานโครงการสาธิตฯ ได้มีการอบรมให้ความรู้แก่ชาวเขาที่เข้าไปรับจ้างทำงาน ได้มีการแนะนำสามารถนำความรู้ไปประยุกต์กับพื้นที่ของตนเองในการผลิตทางการเกษตร เมื่อได้ผลผลิตจากการเกษตรสามารถนำไปเลี้ยงครอบครัวส่วนที่เหลือจากการบริโภคสามารถนำไปจำหน่ายให้กับทางโครงการสาธิตฯ เพื่อรับซื้อและนำส่งขายต่อในตลาด ส่วนโครงการป่าไม้ก็มีบทบาทในการพัฒนาส่งเสริมในการจัดการอบรมให้ความรู้ในการปลูกป่าเสริม การสร้างแนวกันไฟ ปลูกป่าทั่วไป ปลูกป่าไม้ใช้สอย เพาะชำหญ้าแฝก บำรุงรักษาสวนเดิม อายุ 2-6 ปี บำรุงป่าไม้ใช้สอย ทำฝายต้นน้ำ ป่าไม้เพิ่มขึ้น ต้นน้ำลำธารมีการไหลตลอดปี ชุมชนพึ่งพิงป่าเป็นแหล่งอาหาร

การสร้างจิตสำนึก เป็นการใช้เวลาที่ค่อนข้างระยะยาว เพราะชาวเขาเผ่าลีซอมีความเชื่อในเรื่องผีมาก ในการประกอบอาชีพจะมีพิธีกรรมของผีเข้ามามีส่วนร่วมเสมอ การปรับเปลี่ยนทัศนคติหรือพฤติกรรมที่จะเป็นการยอมรับได้นั้น ต้องให้มีการพบเห็นสภาพของความเป็นจริงที่เกิดขึ้น เช่น น้ำแล้ง น้ำไม่เพียงพอต่อการอุปโภคบริโภค สามารถชี้แนะว่าสิ่งเหล่านี้เกิดมาจากสาเหตุใด เมื่อมีปัญหาเกิดขึ้นในชุมชนต้องมีผู้เข้าไปกระตุ้นปลุกจิตสำนึกให้เกิดขึ้นถึงจะมีการยอมรับ ผู้นำหมู่บ้านก็เป็นอีกส่วนหนึ่งที่มีอิทธิพลในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรม

4.9.5 ปัจจัยบ่งชี้การปรับเปลี่ยนระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ดีขึ้น

ปัจจัยที่มีต่อการปรับเปลี่ยนระบบนิเวศในพื้นที่ จากที่โครงการสาธิตฯ ได้เข้ามาดำเนินการเพื่อต้องการพัฒนาส่งเสริม การรักษาสภาพป่าต้นน้ำ อนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ ตลอดจนระบบนิเวศ โดยมีการสร้างรายได้ให้ความรู้ มีการละลายพฤติกรรมของความเชื่อในชาวเขาให้เห็นกับสภาพที่แท้จริงของธรรมชาติ โดยการให้มีส่วนร่วม ส่งเสริมให้ความรู้ ทำให้เกิดความรักความหวงแหนในพื้นที่สภาพป่ารอบ ๆ ชุมชน มีการชี้แจงให้กับผู้เข้าไปรับจ้างรายวันในทุกเช้าก่อนที่จะมีการเริ่มทำงาน บอกกล่าวให้ทราบถึงโทษของการลักลอบตัดไม้ทำลายป่า การเกิดความแห้งแล้ง การขาดน้ำกินน้ำใช้

การบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ป่าต้นน้ำ เนื่องจากชุมชนได้รับการจัดสรรที่ทำกิน มีงานทำ มีรายได้ ช่วยลดแรงกดดันในการบุกรุกป่าไม้น้อยลง

การได้รับการจัดสรรที่ดินทำกิน ปัจจุบันมีปัญหาในด้านการเกษตรเพราะที่ดินได้รับการจัดสรรอยู่ห่างไกลจากหมู่บ้าน เมื่อมีการทำการเกษตรปลูกพืชไร่ในแต่ละปีแล้ว ไม่สามารถที่จะทำการครั้งที่สองในปีเดียวกันได้ เนื่องจากระบบการชลประทานต่อท่อน้ำขึ้นไปไม่ถึงพื้นที่ทำได้เฉพาะฤดูฝนเท่านั้น แต่ทางกรมชลประทานและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้พยายามที่จะนำน้ำขึ้นไปสู่พื้นที่ที่ทำการเกษตร ความต้องการพื้นที่ของที่ดินเพิ่มก็ยังมีอยู่บ้าง มีการบุกรุกพื้นที่ป่าในบางส่วน แต่ทางเจ้าหน้าที่ของภาครัฐได้มีการออกตรวจสอบและกำชับมิให้บุกรุกทำลายป่า ถ้ามีการบุกรุกก็จะดำเนินคดีตามกฎหมาย

ส่วนการเข้าไปรับจ้างทำงานในโครงการสาธิตฯ เป็นแนวทางหนึ่งที่มีการเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัว และสามารถนำความรู้ที่ได้จากการเข้าไปทำงานมาปรับเปลี่ยนการทำปลูกพืชผักที่สามารถเพิ่มรายได้

ปัญหาการบุกรุกพื้นที่ป่าไม้ ป่าต้นน้ำ ในปัจจุบันนับว่าได้มีการลดลงโดยประชาชนในพื้นที่ได้รับการสื่อสารที่สามารถทำให้เห็นคุณค่าเห็นโทษ และการเอาใจใส่ของโครงการสาธิตฯ และภาครัฐบาล

4.10 คน/หัวใจสำคัญของการอนุรักษ์ป่าและทรัพยากรธรรมชาติ

“ราษฎรสามารถเป็นกุญแจสำคัญในการมีส่วนร่วมจัดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ หากได้รับการเสริมความรู้ทักษะอย่างเหมาะสม กระบวนการเรียนรู้ท่ามกลางการเข้าร่วมพัฒนา และจัดการในระดับชุมชน”

การส่งเสริมให้ชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทในการพัฒนา โดยให้ราษฎรดำเนินการอนุรักษ์ และจัดการทรัพยากรธรรมชาติ ตลอดจนขยายผลกระบวนการทำงานนี้ไปยังท้องถิ่นใกล้เคียงนั้น “คน” เป็นปัจจัยสำคัญที่ต้องก่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้ ปรับเปลี่ยนทัศนคติที่สอดคล้องต่อการ เข้าร่วมใช้ ร่วมจัดการทรัพยากรป่าไม้ โดยคำนึงถึงความต้องการ ความร่วมมือของราษฎรและ การก่อให้เกิดความสำนึกในการเป็นเจ้าของ อันจะนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจ คคควบคุมกับการปลูกฝังให้ชาวบ้านและคนในท้องถิ่นมีเทคนิค วิธีใหม่ ๆ ในการควบคุมป้องกัน ดูแลรักษาทรัพยากร อันนำไปสู่การสร้างจิตสำนึกในลักษณะของการปลูกเอง ดูแลเอง ใช้เอง อย่างเกิดผล

การที่ราษฎรได้ทำการปลูกป่าด้วยตนเองและมีรายได้จากไม้เศรษฐกิจและไม้ผลที่ได้ ปลูกไว้ จึงทำให้รู้ซึ่งถึงประโยชน์ของป่าไม้และเกิดความหวงแหนในอนาคต ทั้งยังมีรายได้จากการประกอบอาชีพเสริมที่เจ้าหน้าที่จากหน่วยราชการต่าง ๆ ได้ให้การอบรมส่งเสริมขึ้นอีก ซึ่ง นับว่าเป็นรายได้ที่มั่นคง เมื่อราษฎรมีรายได้ที่มั่นคงยืนนานเช่นนี้ ก็จะทำให้คนอยู่ร่วมกับป่าได้ อย่างยั่งยืน สมดังพระราชปณิธานของสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ที่ว่า **“พิทักษ์ป่า เพื่อรักษาชีวิต”** เพราะป่าไม้นี้เองที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้แผ่นดินชุ่มชื้นและเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ฝนตก นอกจากนั้น ป่าไม้ยังเป็นแหล่งต้นน้ำของแม่น้ำต่าง ๆ อันเป็นสายธารแห่งชีวิต ดังนั้นจึงควรร่วมกันพิทักษ์รักษาทรัพยากรที่สำคัญที่สุดของชีวิตมนุษย์ โดยการช่วยกันรักษาป่า ไม้ซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่งเพื่อที่จะรักษาชีวิตของเราไว้ตราบนานเท่านาน

สรุป จากการสัมภาษณ์ประชาชนบ้านแปกแซม และผู้ให้ข้อมูลหลักคือหัวหน้า ผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ และผู้นำท้องถิ่น ได้รายละเอียด เช่น ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของประชากร วิถี ชีวิตสภาพความเป็นอยู่ประชากร/ประวัติการตั้งถิ่นฐานของหมู่บ้านการเข้ามาอาศัย สภาพพื้นที่ ทั่วไป การใช้ประโยชน์จากที่ดิน การประกอบอาชีพ รายได้ การทำการเกษตร ความเห็นต่อการ เปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อม ปฏิทินการเกษตรของชาวเขาเผ่าลีซอ ส่วนข้อมูลหลักในทางลึก ได้รับทราบถึงการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ที่ดิน การมีงานทำ มี รายได้จากงานของโครงการฯ งานรับจ้างต่าง ๆ การสร้างจิตสำนึกและการมีส่วนร่วมของชุมชน ที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระบบนิเวศ ปัจจัยบ่งชี้การปรับเปลี่ยนระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมต่าง ๆ

โครงการตามพระราชดำริ เป็นโครงการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงวางแผนการพัฒนา พระองค์ทรงเสนอแนะให้ภาคีรัฐบาลร่วมดำเนินการตามพระราชดำริ โดยมีการทำงานหลายฝ่ายด้วยกัน เช่น ฝ่ายพลเรือน ฝ่ายทหาร หรือฝ่ายพลเรือนทำงานร่วมกับฝ่ายทหาร โครงการตามพระราชดำรินี้จะมีอยู่ในทุกภาคของประเทศ การทำงานในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริประเภทต่าง ๆ นี้พระองค์ทรงมีการศึกษาค้นคว้า ทดลอง ทดสอบ แล้วจึงนำไปประยุกต์ในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ โดยมีการพัฒนาอย่างผสมผสาน แต่ส่วนที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญและเน้นมากคือ ด้านการเกษตร โดยทรงให้ความสำคัญในการพัฒนาในเรื่อง น้ำ ที่ดินทำกิน ทุน ความรู้ และเทคโนโลยี ตลอดจนด้านการตลาด และในการทำงานของพระองค์ ทรงยึดหลักการพัฒนางานแบบมนุษยนิยม ไม่ใช่ทุนนิยม พระองค์ทรงมีพระราชประสงค์ที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้กับประชาชน ให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น โดยการเพิ่มขีดความสามารถ ให้ช่วยเหลือตนเองได้ และพึ่งพาตนเองได้เป็นประการสำคัญ โดยยึดหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ความสำคัญกับภูมิสังคมตลอดจนการอนุรักษ์การใช้ทรัพยากรธรรมชาติ ให้มีการใช้อย่างประหยัด ง่าย และได้ประโยชน์ ใช้อย่างสมเหตุสมผล และรู้คุณค่า

ภาพ 4.4 การดำเนินการสัมภาษณ์ประชาชนชาวเขาเผ่าลีซอบ้านแปกแซม